

På Stevns og Falster blev »ærteskopperne« eller »skrukkerne« forhen (før 1850) kogt med ærter, derefter oftest spist med kartofler og var i mange hjem mere populær end disse; på Falster groede planten o. 1870 kun vildt ved hegn og bræddepladser (6).

Efter tre dyrkningsforsøg på Det kgl. Landhusholdningsselskabs foranledning 1849 mente avlerne, at knoldene gav et dårligt husdyrfoder, hvorfor planten aldrig kom til at spille nogen rolle i dansk landbrug (7). O. 1880 blev knoldene farseret eller blot kogt med salt og spist med smør til (8), fra århundredskiftet kogt med kartofler til ærter (9) og de var i flere byer en torveartikel (1909; 10), på Københavns grønttorv omsattes i januar-april 1914 19.510 kg (11). Omtrent samtidig anbefalede og benyttedes jordskok som læhegn om køkkenhaver, ved fjerkrægårde som skyggeskjul om sommeren for høns og især kyllinger (12), toppen kunne anvendes til roekulers rygdækning (13), de overjordiske dele, grønne eller tørre, som kvæg- og fårefoder, knoldene til svin, kvæg og får og som råstof for alkoholfremstilling (1909; 14). En orienterende prøvedyrkning i 1930'erne ved Tylstrup forsøgsstation gav 155 hkg mod 257 hkg kartofler (Richters Imperial) på samme areal (15). Avlen til husholdningsbrug er nu næsten ophørt; 1967 solgtes på Københavns grønttorv 2.470 kg, 1972 3.695 kg.

LITTERATUR: (1) 57 2,1803,208; 398 1806,774; (2) 688 2,172; (3) 653 2.1,1803,125; 675 10,1807,89f; (4) 916 2,1833,134f; (5) 514 1847,385 (6) 699 68; 865 48, 162; (7) 1019 1850,80f jf. 1851,84; 916 1852,234; 784 228-30; (8) 510 3,315; (9) 169 3,1907,80; (10) 169 5, 1909,172; jf. 166 1905,116f; (11) 296 1915,6; (12) 296 1898,15f; 169 1905,93 og 1910,40; (13) 169 3,1907,80; (14) 274 20,45f; (15) Tolvmandsbl. 37, 1965,358ff.

Solsikke, *Helianthus annuus*

Halvanden til tre meter høj robust enårig plante med æg- til hjerteformede blade og meget store (indtil 45 cm brede) efterhånden nikkende kurve med brunlig midte og gule randkroner. Stammer antagelig fra Meksiko og Peru, dyrkes i haver som dekorativ baggrund, rabat m.m. eller til fuglefoder.

Solsikke 1791ff (til morgenfrue, s. 333, er navnet ældre): kurven ligner en stiliseret sol og er altid vendt bort fra det mørkeste verdenshjørne, en populær forklaring: den er »sikker på solen«, dvs. viser nogenlunde, hvor den står på himlen

(1), man mener, at der består en mystisk forbindelse (sympati) mellem blomsten og solen (2), men en tidsbestemt drejning efter solen er der ikke tale om, se morgenfrue s. 333. *Solblomst* 1647-1800, *solvender* o. 1700ff, *solvrider* o. 1700ff, ret alm. benævnelser; *solkrone* o. 1700, *solut* 1775, *solrose* 1790, *soldrejer* Sjælland, *månedrose* Tisvildeleje, vokser hurtigt op til blomstring (3), *strålesikke* 1929 (4).

LITTERATUR: (1) 788 4,1918,144; (2) 417 1918, 336; (3) 689 1,688f; (4) Hans Storm, Markerne 60.

DYRKNING

Det foreslås 1808 (og senere) at dyrke solsikker til olieproduktion af frøene, der anbefales som et værdifuldt fjerkræfoder, især til kalkuner og høns i fældetiden (1). Ved Nykøbing F avler købmand Sidenius solsikker til oliepresning (2), på foranledning af Landhusholdningsselskabet bliver en lang årrække dyrket solsikker til modning i Fodslette på Langeland, en husmand prøver her at anvende stænglerne skåret til hakkelse som kvæg- og hestefoder (3). I begyndelsen af 1900-t anbefales planten til dyrkning som grøntfoder på lette jorder i Jylland, det øger køernes køddannelse og mælkeydelse, kærnerne kan sælges til margarinefabrikken Vega i Århus, der har en solsikke som varemærke (4). Da man 1920-30 begyndte at bygge siloer, var det navnlig med henblik på ensilering af solsikker, men de større ejendomme opgav snart avlen (5). Vinteren 1914-15 holdt Fr. Lindberg i sjællandske husmandsforeninger en række foredrag om dyrkningen; gennem tyve år cyklede han rundt og gav gratis frø til landbrugerne, efter hans beregninger skulle på halvdelen af Danmarks brakliggende jord årligt kunne høstes 514.250.000 kg solsikkefrø repræsenterende en værdi af over 190 millioner kroner (6).

LITTERATUR: (1) 322 1808,330; 512 29,1896,300; (2) 20 29; (3) 512 30,1897,522,602f; (4) 169 1,1905, 8f jf. 115; 991 31,1915,128f; (5) 916 1930,207f; 939 1930,70; (6) Fr. Lindberg, *Solsikkebogen* 1918.

ANVENDELSE

Et meget hvidt og glinsende papir kan fremstilles af stænglernes marv (1803; 1), de tørre stængler anvendes som brændsel eller kløves til svovlstikker, kærnerne ristes til kaffeerstating og blomsterbunden spises som artiskok (1806-08; 2). Man har gnedet vorter med bladene (1899; 3). Solsikken omtales allerede fra 1647 som prydplante i haverne (4), på Falster dyrkes den først

»Pigen med solsikkerne«. Maleri af Michael Ancher, 1889.

fra o. 1850 (5). Blomsterne bruges til dekoration ved høstgilder og høstgudstjenester (6), på NFalster er holdt en »solsikkefest« (1952), ligeså i Korsør (1969) (7).

Kærnerne kan skiftevis med gule ærter eller græskarfrø trædes på snor til »perlekrans«, »armbånd« (8).

LITTERATUR: (1) 182 1,377; (2) 398 1806,714; 332 1808,330; (3) 512 32,199; (4) 81 1647,72; 398 1806,774; (5) 865 51; (6) 462 180; (7) 551 4/9 1952; (8) 436 12,16.

PROSA OG POESI

Den er en grov og simpel blomst, men imponer-

Solsikker prydede næsten enhver bondehave og gav tillige et godt fjerkræfoder. Maleri af H. A. Brendekilde.

rende ved sin størrelse og pragt. . . når den vender sit gyldne ansigt mod den strålende høstsol og stolt hoverende ser ud over havens andre blomster; så står den nok som en fremmed, anmassende personage, men man går den ikke uanset forbi *Jens K. Jørgensen* og *K. Hee Andersen* (1).

Solsikken stod så underligt fortabt med bøjede hoveder og stirrede med det store sorte øje grublende ned i det høje våde græs. – Solsikken, i hvis forkullede centrum den gule brand ligesom er slukket eller endnu ikke brudt igennem *Knud Poulsen* (2).

Solsikkens flammer brændte . ved husets kalke-
de væg *Anne Baadsgaard* (3). Solblomst, du stolte, du dejlige solblomst! løftet af myldrende bladehænder. . Dine gyldne kurve mod solen sig vender, . vældende frem dine blomster runde . strømmende guld fra tusinde munde *Aage Matthison-Hansen* (4). Solen har formeret sig, . når de frø, der ligger . nede på den kolde jord .

vokser op som sikker. . . Af en håndfuld sikkerfrø . stiger på de lange . garderhøje stængler mindst . tyve solopgange (5). To uringule solsikker! . Lidenskabeligt må de støtte sig . til hinanden eller knække midtover *Jørgen Nash* (6).

Oktoberregnen åbnede sin sluse – . og selv den blomst, der står som et symbol . på somrens flammegule varme sol, . har fået lighed med den kolde bruse *Piet Hein* (7); solsikkepalmernes dinglende kadavre *Mogens Lorentzen* (8). Inde i den høstlige have . står våde solsikker . med brune blikke . og lyser i mørket. . . Jordens stjerner . på lange stilke med gul ild . i de mørke øjne. – Kæmpesolsikken løftede ho'det, . alvorlig, stille, tænksom og bleg, . og var en pige, der misted modet, . og vidste slet ikke råd og vej (a). Eders blikke er måneblide, . spørgen blunder i brune øjne, . noget er det, som I vil vide, . noget grunder I tavse på. . . Stille, stille på slanke stilke . står I, solsikkepiger ene (b) *Harald Her-*

dal (9). (Einstein) Hans runde solsikkeho'de: · kridhvide tjavser kranser · et åndfuldt, levende ansigt · som solprotuberanser *Josef Petersen* (10), og den var Noahs knaphulsblomst · den gang i Noah-arken *Børge Janssen* (11).

Robert Corydon, Solsikkehjul (12); Harald Herdal, Modne solsikker (9b); Aage Mathison-Hansen, Helianthus (4); Knud Wiinstedt, Solsikker (13).

LITTERATUR: (1) 462 179f; (2) 730c 73,161; (3) 119 46; (4) 585d 7; (5) 849 8/9 1966; (6) 632 67; (7) 361 11. saml. 1959, 39; (8) 556d 21; (9) a 370 17,96; b 370b 40-43; (10) 714 31f; (11) 428 27; (12) 132b 28; (13) 976b 19.

Dahlie, Georgine, *Dahlia*

Flerårig, ikke hårdfør staude med rodknolde (der skal overvintres frostfrit) og modsatte, mest uligefinnede blade. De stærkt varierende kurve har to kranse af svøbblade, hvoraf den ydre er rettet bagud.

Navnet (1834ff) er en opkaldelse efter en russisk akademiker J. G. Georgi (1729-1802), *dahlia* eller *dahlie*, der nu søges indarbejdet som gartnernavnet, efter den svenske botaniker Andreas Dahl (1751-89).

Stammer fra Mellemerika og kom o. 1810 til Danmark (1), efter midten af århundredet vandt den hurtigt indpas i bønderhaverne; før vinteren bandt man knoldene sammen og hængte dem op i stalden (NFyn; 2). Som udpræget bondehaveblomst blev den især brugt til dekoration ved høstgilder: Loen vi pynter med blomster og blade, · vi har georginer og bonderoser [stokroser] nok *Mads Hansen* 1868. Sidste neg og hestenes seletøj blev pyntet med havens sidste blomster, mest georginer, margueritter og asters (3).

LITTERATUR: (1) 358 41-43; (2) 760 281; (3) 250d 43,68; 725 29/9 1923.

PROSA OG POESI

En have uden georginer er som et drama uden helt (1). Der findes ikke gemytligere blomster end georginerne, de er glade og fornøjede med tilværelsen, der tager for sig af livets goder og tænker ikke på følgerne. . . lader stå til og går med fuld musik mod undergangen *Jens K. Jørgensen* og *K. Hee Andersen* (2). Det er, som om havens vækster vidste, at sommeren ganger på hæld, og derfor skynder sig at brænde alle blus og sole, alle stjerner, ildhjul og raketter i et

strålende afskedsfyrværkeri *Knud Poulsen* (3); der er ild i georginerne, men på en anden måde [end gladiolus]. . . georginebedet er nemlig havens enestående, uovertrufne, aldrig tidligere her på pladsen sete festfyrværkeri. De lette kaktusformer ligner fikse små raketter i eksplosion; de store pæon-georginer er fyrværkerisolene. Det knalder af farver omkring én, så man er lige ved at råbe »ah« eller »næh«. *Knud Hee Andersen* (4). En gruppe blomstrende georginer stod i forgrunden. . . med foroverbøjede hoveder og slapt nedhængende blade, gennemisnede af nattefrosen – de mindede om Rodins gruppe »Borgerne fra Calais« *Knud Poulsen* (3).

Strunkne georginer luer · op i stærke farvers pral *Otto C. Fønss* (5). I haverne står tunge georginer, · de blomstred' frem som høstens overmod, · så strålende og med så stolte miner · skal de stå op igen af knoldens rod *Kai Hoffmann* (6). Blomsterhavens gamle jomfru · det er Georgine; · straks jeg ser den, mindes jeg · faster Rudolphine! · · Buklet hår og pibet krave, · rank, ja død og pine. · Sådan var min faster, ja, · sådan Georgine! *Børge Janssen* (7). *Cai M. Woel*, Georginerne (8).

LITTERATUR: (1) 349 1846,112; (2) 462 179; (3) 730b 72f,77,93; (4) 23b 110f; (5) 283h 9; (6) 386g 77; (7) 428 26; (8) 982d 108.

»Vase med blomster«. Maleri af Magdalene Bärens. Statens Museum for Kunst.

